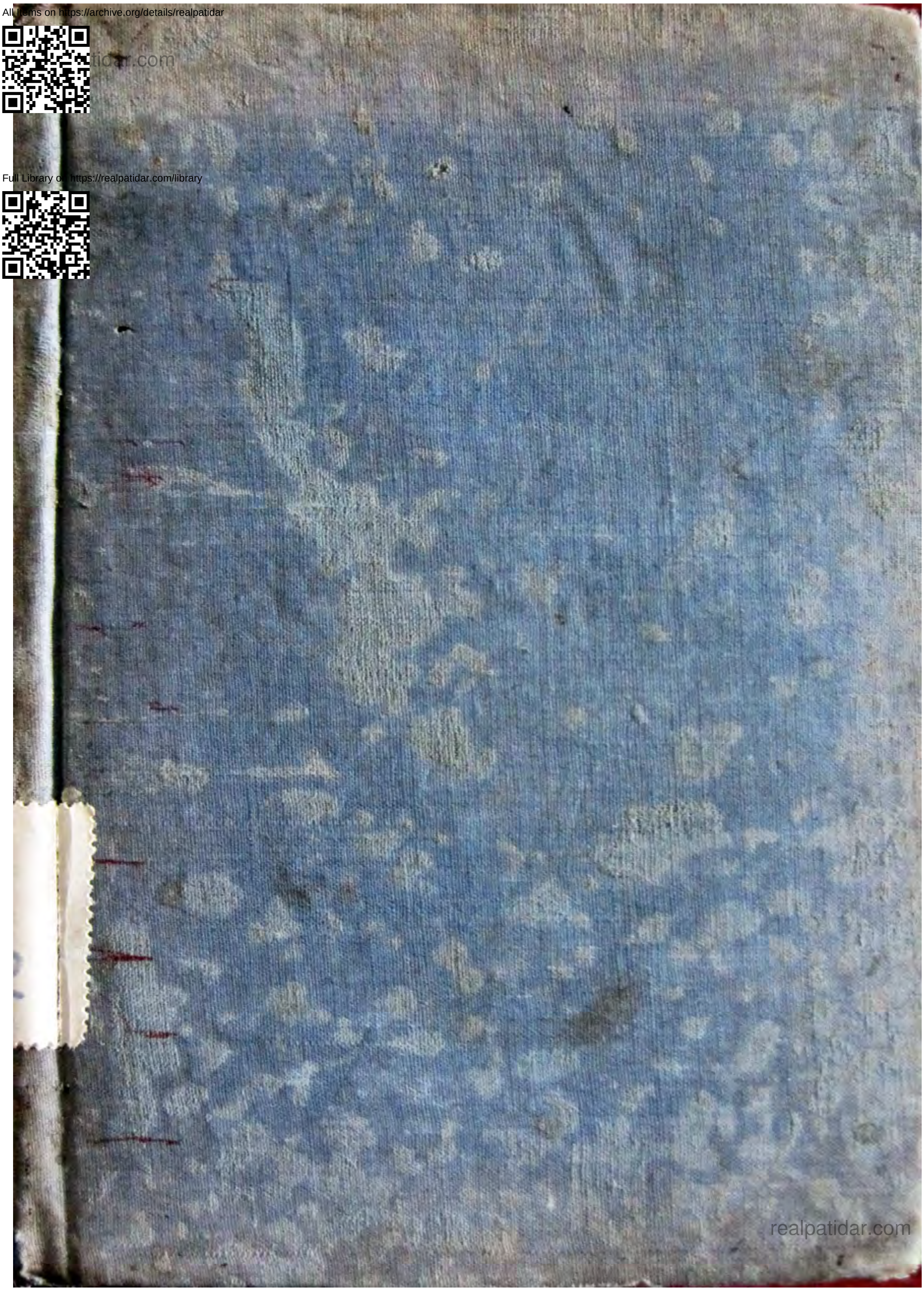
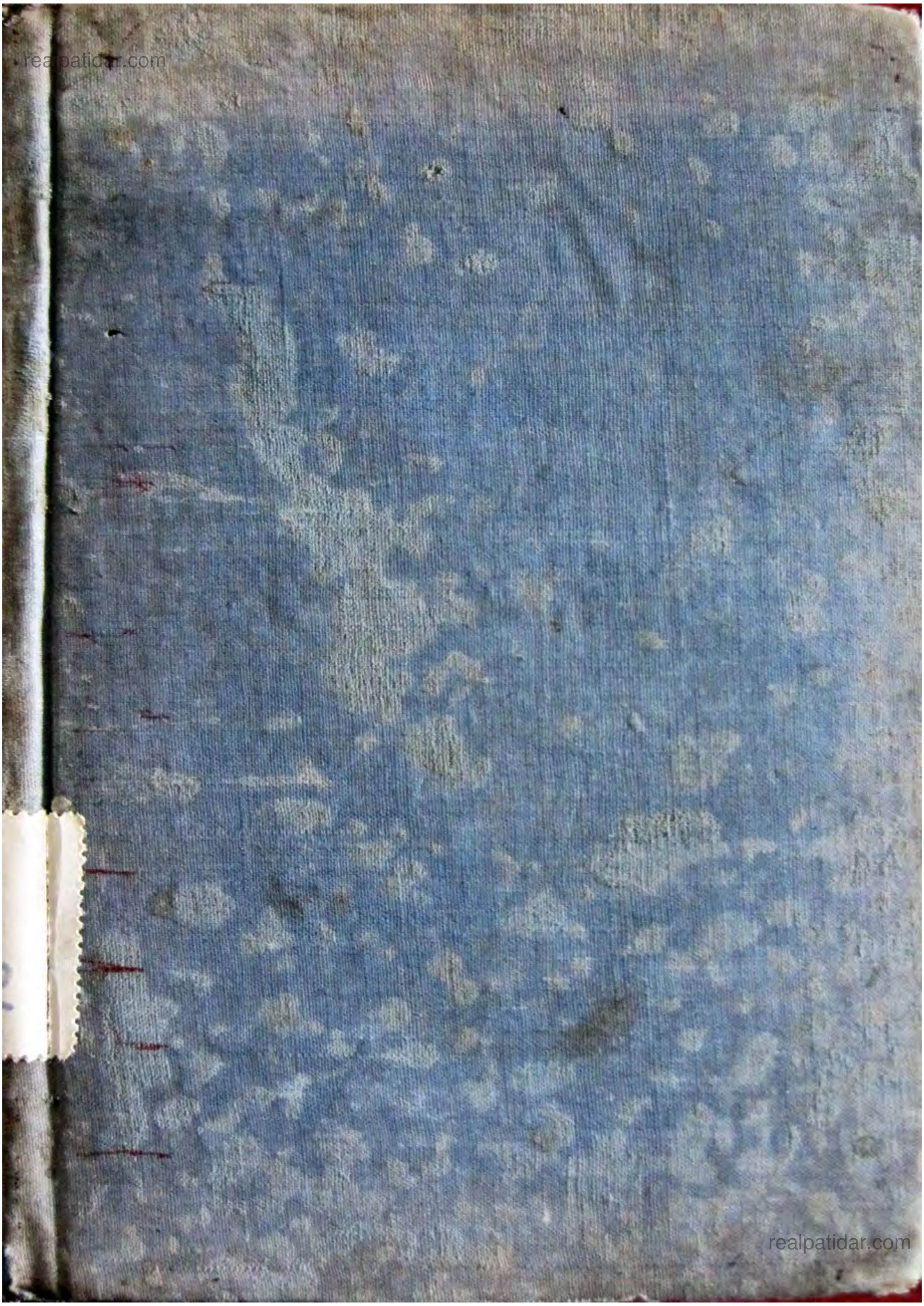
1892 -Khoja Vruttant -Relevant Pages Only (328)

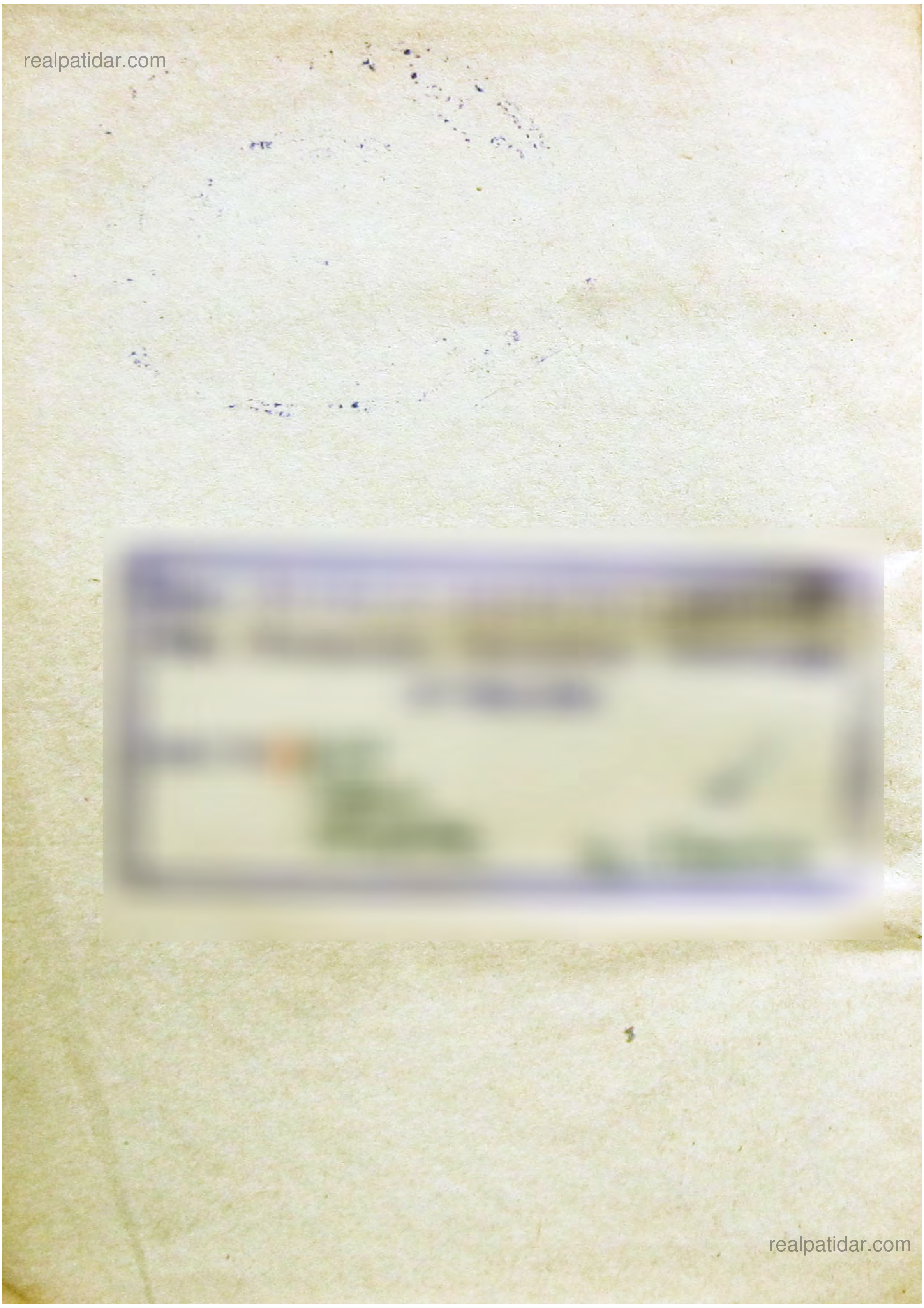

Khoja Vruttant:
Pages Scanned and in good condition:
1) Prasthavna (Except Page 9)
2) Index (Except Page 6)
3) Pages 166 & 167
4) Page 214 to 219
5) Page 250

Pending:
All pages other than mentioned above.

20/=

realpatidar.com

realpatidar.com
realpatidar.com

ખોજા વૃત્તાન્ત.

खास खोजा ग्रहस्थो सारु.

રચિને પ્રસિદ્ધ કરનાર

સચેંદીના નાનજીઆણી.

આસીસ્ટન્ટ રેવીન્યું કમીશનર કચ્છ.

अमदावाद.

રચનારને માટે "સમશેર બાહાદુર" પ્રેસમાં

સવાઈભાઈ રાયચંદે છાપ્યું.

સન ૧૮૯૨ ઈસ્વી. સંવત ૧૯૪૮ વિક્રમ.

अर्पण पत्रिका.

આનરેબલ શેઠ રાજલભાઈ વિશ્રામભાઈ

જસ્ટીસ આવ ધી પીસ, સ્ટેન્ડીંગ કમેટીના મેંમ્બર, પોર્ટટ્રસ્ટના મેમ્બર, લેજીસલેટીવ કૌન્સિલના સભાસદ ઇ૦ ઇ૦

આપ નામદારે નીતિ, શાહાસિકતા, ઉદ્યોગ, વિદ્વતા, પરમાર્થ બુદ્ધિ, અને મળતાવડા સ્વભાવ વડે જન પ્રિયતા મેળવી છે તથા જન કલ્યાણનાં કામો કરી યશકિર્તિ પ્રાપ્ત કરી છે. અને યશકિર્તિવડે ઇસલામ સ્વજાતિને સોભાવી છે. સ્વજાતિની ઉન્નતિ પ્રત્યે આપના પરિપુર્ણ પ્રેમ છે. તેથી તેજ ઉદ્દેશ અર્થે રચેલો આ ખોજા વૃત્તાંન્ત નામનો ગ્રંથ આપની નેકનામી અને આપના પરમપ્રેમ ભાવની યાદગીરી માટે આપ નામદારને ઘણા માનપુર્વક અર્પણ કરૂંછું.

ગ્રંથકર્તા.

realpatidar.com

નોટ.

મારા પ્રિય વાંચનારાઓને આ વાત જણાવવા જેવી છે કે, આ ગ્રંથમાં ઈસ્માયલીઓ વિષે જે હકીકત લખવામાં આવી છે તે મોતેબર તવારીખો ઉપરથી લીધી છે એમાં કોઈ જગોએ ઈસ્માયલીઓ અને તેમના મહઝબ વિશે વિરૂદ્ધ વાતો લખી છે તેનું કારણ એમ જણાય છે કે, ઈસમાયલીઓના મત અને કારકીર્દિથી અન્ય ઈસમાયલીઓ તેમનાથી વિરૂદ્ધ પડયા હતા. જે વિશે પ્રસ્તાવનામાં સંક્ષેપ ઈસારો કર્યો છે. ઈસમાયલીઓ વિરૂદ્ધ પક્ષવાળાને શિક્ષા કરવા સામે લડવાનું અનુકુળ ન હોવાથી યુક્તિવડે મારાઓ સાધી તેમનું કાટલું કઢાવી વિરૂદ્ધ પક્ષમાં ભય ઉત્પન્ન કરતા જેથી લોક લાગણી અતિ પ્રતિકુળ થવાથી ઈસમાયલીઓ વિરૂદ્ધ કેટલીક ગીબત ભરેલી અફ્વાઓ ઉત્પન્ન થતી તેવી અફ્વાઓ અરબી ઈતિહાસોમાં દાખલ થએલી તે ઉપરથી અન્ય ભાષામાં ઈતિહાસ રચાએલા હોવા જોઈએ માટે એવી હકીકતો ઉપરથી વાંચનારને માત્ર સામાન્ય ઈતિહાસિક સાર સમજવાનો છે.

ગ્રંથકર્ત્તા.

પ્રસ્તાવના.

ગ્રંથના આરંભમાં અલ્લાની તારીફ લખવાની પ્રાચીન નીતિ છે. તેમ કરવા હું કોશીષ કરૂં છું; પણ શું લખું તેની ગમ પડતી નથી. પ્રમાણવડે જે વસ્તુ જાણી શકાતી નથી તે વસ્તુની તારીફ કેમ લખી શકાય! માટે આમ કહેવું ઠીક થશે કે, જે તારીફ કહેવાય તે સર્વ તેનેજ યોગ્ય છે.

અનંત જગત, જગતકર્ત્તાની તારીફની પોથી છે. તેમાં મોટા અક્ષરોવડે તેની તારીફ લખી છે. તેમાંથી એક અક્ષર વાંચો. તે આપણને અલ્લાની વાએધાનીઅત અને કૃત્યના ફળનું શિક્ષણ આપે છે.

શાહ અબ્દલતીફ નામના પીરે પણ એક અક્ષર ભણવા ભલામણ કરી છે. તે નીચે પ્રમાણે:—

બેત.

અખર પડ અલફ જો બેઆ વરક સભ વિસાર;
અંદર તન ઉજાર, પનાં પડંધે કિતરા.

આ અક્ષર કિયો! કાર્ય કારણનો મહા નિયમ તે.

આપણને નિરંતર અનુભવ થાય છે કે, કોઈબી, કાર્ય કારણ વિના બનતું નથી. ત્યારે સમષ્ટી કાર્ય જે જગત તે કારણ વિના કેમ હોઇ શકે? ત્યારે એમ થયું કે, કારણ તે કર્તા એટલે જગતનુ કારણ તે જગતનો કર્ત્તા જેને આપણે અલ્લા ના નામથી ઓળખીએ છીએ.

આ પણ નિયમ છે કે, કાર્ય અનિત્ય હોય અને કારણ

નિત્ય હોય. કાર્ય પરિછિન હોય અને કારણ અવિછિન હોય અને અવિછિન હોય તે એક હોય.

આથી એમ ફળિત થાય છે કે, અલ્લા એક છે અને તે નીત્ય તથાં અવિછિન છે અને જગત પરિછિન અને અનિત્ય એટલે ફાની છે.

કુરાનની આયત.

કુલમિન્ અલેયા ફાની વ યભકા વઝેહ રભક જુલ જુલાલ વલ્ અકરામ.

ભાવાર્થ—અલ્લા શિવાય સર્વ પદાર્થ ફાની છે. બાકી અલ્લા એક સત્ય છે.

મહાત્મા હજરતઅલી સાહેબને કોઈએ પુછયું કે, અલ્લા છે એમ તમે કેમ જાણ્યું ? ત્યારે ફરમાવ્યું કે, પરતંત્રતાથી હું મને સ્વતંત્ર જોતો નથી; પણ કોઈના દોર્યો દોરાઉં છું, તેથી એમ જાણુંછું કે, હું કોઈ મોટી શક્તિને આધિન છું એ મોટી શક્તિ તે અલ્લા.

શેખ સાદીએ બોસ્તાનમાં કહ્યું છે કે, મારી હિંદની મુસાફરીમાં એક દેવલમાં હું ગયો ત્યાં લોકો પ્રતિમાની પ્રાર્થના કરતા હતા. તેમાં જેની પ્રાર્થના સ્વિકારવામાં આવતી તેને પ્રતિમા હાથ ઉંચો કરી સ્વિકારનું ચિન્હ બતાવતી. હું અઝબ થયો; પણ સંશય પડવાથી વધારે સોધ્ય કરી તો એમ માલમ પડયું કે, તે મૂર્તિ પાછળ એક માણસ હતો તે મૂર્તિના હાથમાંની બાંધેલી દોરી ખેંચતો તેથી હાથ ઉંચો થતો.

શેખ સાદી કહે છે કે, આથી મને શિક્ષણ મળ્યું કે, આ

મૂર્તિ જેમ માટીની છે તેમ હું પણ માટીનો છું, ત્યારે જેમ મૂર્તિની ગતિ બીજાના હાથમાં છે. તેમ મારી ગતિ પણ બીજાના હાથમાં છે.

બીજા એક શખ્સને હજરતઅલ્લી સાહેબે અલ્લાના અસ્તિત્વની સમજ બીજી પ્રક્રિયાવડે પાડી હતી તેની મતલબ પ્રશ્નોતરના આકારમાં બતાવુંછું.

પ્રશ્ન—તમે વહાણમાં ચડયા છો ?

ઉ૦—હા.

પ્રશ્ન—કોઇ વખત તોફાન આવ્યો છે ?

ઉ૦—હા.

પ્રશ્ન—કોઇ વખત એવું બન્યું હતું કે, બચાવનાં કોઇબી કારણો રહ્યાં નહીં હોય ?

ઉ૦—એવું પણ એક વખત બન્યું હતું.

પ્રશ્ન—તોપણ તમારા મનમાં કાંઇ આશા હતી ?

ઉ૦—હા, કંઇ ઉંડી આશા રહેતી હતી ખરી.

પ્રશ્ન—એનું કારણ શું ?

ઉ૦—તે હું જાણી શકતો નથી.

હજરતઅલ્લી સાહેબે ફરમાવ્યું કે, જેને તું જાણી શકતો નથી તેજ પોતે અલ્લા છે.

જાણવાનું કઇ સાધન નથી. કારીગરી કારીગરને કેમ જાણી શકે ? અને જાણી ન શકાય તેને માટે બોલાય પણ શું ?

કોઇ દૃશ્ય વસ્તુ હોય તેના રંગ, રૂપ, બુદ્ધિ, બળ આદિ ગુણોને માટે બોલી શકાય, પણ અદૃશ્યને માટે શું બોલી શકાય ? તો પણ કંઇ બોલવુ હોય તો આમ કહેવામાં વાંધો આવશે નહિ, કે જે કંઇ રંગ અને રૂપ દૃશ્ય અથવા

અદૃશ્ય હોય તે સર્વ તેનુંજ કૃત્ય છે અથવા તેનુંજ છે તેની બુદ્ધિ તેના કર્તવ્યમાં જોઇ લ્યો, તેનું બળ તેના અશંખ્ય ચક્રોના વેગમાં જુઓ.

એક કુંભકાર કુંભઆદિ કૃતિ માટે પોતાના એક ચક્રને ગતિ આપે છે તે કદી પાંચ મિનિટ રહેતી હશે. પણ આ મોટા કારીગરે સૃષ્ટિ .રચના માટે સૂર્ય, ચંદ્ર, ગૃહ, આદિ અશંખ્ય ચક્રોને જે ગતિ આપી છે તે ક્યારની શિરૂ થઇ છે અને ક્યારે ઠંડી પડશે તે કોઇ કહી શકે એમ નથી, એ માં કેટલું બળ જોઇએ એ વાત અક્કલમાં આવી શકે એવી નથી.

હદીસ સરીફમાં નીચે પ્રમાણે ફરમાવ્યું છે તે વાજબી છે.

હદીસ.

ત ફકર ફી આલા એહી વલ્લા ત ફક્ર ફી જાતેહી.

ભાવાર્થ—તેની કુદરતની શોધ કરો તેની જાતની શોધ ન કરો.

ઉપર બતાવ્યું છે તેમ, જેમ કાર્ય કારણવિનાનું ન હોય તેમ કારણ પણ કાર્યવિનાનું ન હોય. કારણનું કાર્ય થાયજ ત્યારે કરમનાં ફળ થાય એ સિદ્ધાંત છે.

અલ્લા એક છે અને કરમનાં ફળ છે ત્યારે એમ તો કહેવાની જરૂર રહેતી નથી કે સારા કરમનાં સારાં ફળ થાય અને નરતા કરમનાં નરતાં ફળ થાય. જેવું વાવવું તેવું લણવું એ કહેવત અનુભવસિદ્ધ છે. સર્વના આત્મા એક છે માટે જેવું પોતાને ઇચ્છવું તેવું બીજાને ઇચ્છવું અને તે પ્રમાણે વરતવું. આ વાક્યમાં સર્વનીતિ અને ધર્મના સમાશ થાય છે.

શાહ અબ્દ લતીફ ફરમાવ્યું છે કે,

બેત.

કસે તીર કમાનમેં, મતાં હણે મું,
મુમેં અઈએં તું, મતાં તુંઇન્જે તોકે લગે.

જગતમાં જ્યારે ધર્મનો લોપ થાય છે. ત્યારે તેના પુઃન સ્થાપન માટે અલ્લા કોઈ મહાત્મા પુરૂષને મોકલે છે. આ નિયમ પ્રમાણે કુલ પેગંબરોના સરદાર હજરત મહમદ સાહેબની પધરામણી થઇ હતી. એ મહા પુરૂષે અદ્વૈત સત્ય એટલે એક, અલ્લાને માનવાના ધર્મનો પ્રસાર કર્યો હતો અથવા આમ કહેવામાં પણ વાંધો આવશે નહિં કે, એ તત્વવેતા મહાપુરૂષ અહંપદથી નિવૃત થઇ અદ્વૈતરૂપમાં લય પામી પોતે અદ્વૈતનો પ્રકાશ કર્યો હતો.

હદીસમાં ફરમાવ્યું છે કે, "અના અહમદ બલામીમ" એનો અર્થ એવો થાય છે કે, "હું અહમદ છું. "મીમ" વિના. "મિમ" એટલે "અહંપદ" અથવા "દેહાભિમાન" જો અહંપદ નિવૃત થાય તો બાકી શું રહે "અહંમદ" માંથી "મીમ" નો અક્ષર બાદ કરતાં જે બાકી રહે તે. "મીમ" બાદ કરીએ તો બાકી "અહદ" રહેશે. એનો તાત્પર્ય એવો છે કે, ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે પેગમ્બર સાહેબ અહંપદથી નિવૃતિ પામી "અહદ" જોડે ઐક્યતાને પામ્યા હતા અર્થાત અલ્લા સાથે મિલાપ કર્યો હતો.

આ પાક રસુલ અને તેના પાક ખાનદાન અને આલપાક ઉપર દરૂદ અને સલામ.

આ નાની ચોપડીનું નામ ખોજા વૃતાંત રાખ્યું છે. એમાં ખોજા લોકોના ધર્મનું અસલ બીજ બતાવવાનો મુખ્ય ઉદેશ છે. અસલ ધર્મના અજ્ઞાનથી મતભેદની પ્રવૃતિ થઇ છે. ધર્મના

મૂળનું જ્ઞાન હોય તો તેમ ન થાય માટે મૂળ મતના જ્ઞાન અર્થે
આ પ્રયત્ન છે.

ખોજાપંથની શિક્ષણ પોથીઓ હિંદુ અને ઈસ્લામ ધર્મના
મિશ્રણ વીચારોથી ભરેલી છે અને ક્રિયાઓ પણ તેવીજ છે.
એ વિચારો અને ક્રિયાઓ તે ખોજાપંથ એમ ખોજા લોકોની
માન્યતા હતી; પણ ખોજા લોકો જ્યારથી વિદેશ પ્રવાસ કરવા
લાગ્યા ત્યારથી તેમના જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ થવાથી કેટલાક આ પોથી
ઓના વિચારોમાં સંશય યુક્ત થયા. તેમને એમ વિચાર આ
વ્યા કે, અમે તો મુસલમાન છીએ છતાં હિંદુઓના વિચારો
અને ક્રિયાઓ અમારામાં કયાંથી આવી.

આ વિષય ઉપર ઘણી ચર્ચા થઈ હતી. મુંબઈમાં ખાકી
ખોજાએ ઈસમાયલી સુઝરાની એક ચોપડી બનાવી તેમાં ખો
જા ધર્મ વિષે ઉપહાસ યુક્ત ટીકા કર્યા; તેમાં એમ લખ્યું છે
કે, "હિંદુમેસેં બી નિકાલા ઔર મુસલમાનને બી નહિં મિલા
યા પીછે ગડબડ ગોટા મેલાકે બીચમેં લટકા દીયા" વળી
એમ પણ એ ચોપડીમાં લખ્યું છે કે, "સહદેવ જોશી, પીર
સદરદીન અને કપુરા લોહાણાએ કમાવી ખાવા સારૂ આ પ્રપં
ચ કર્યો હતો.

આ ખાકીની ચોપડીની અસર મુંબૈના ખોજા શેઠીઆઓમાં
બહુ ફેલાઈ હતી અને તેનો ચેપ બીજા દેશના ખોજાઓને
પણ લાગ્યો હતો. આવા વિચાર ધરાવનારા ખોજાઓ પોતાને
સમજુમાં ગણતા અને જે જુની પોથીઓના વિચારો ઉપર
ચુસ્ત હતા તેને તેઓએ મેંઢાનો લકબ આપ્યો હતો.

ખોજા લોકોમાં દ્વૈત ભાવના બીજથી કજીઆ ટંટા જારી
થયા હતા અને તેનાં ફળ બહુ માઠાં થયાં હતાં.

સંવત ૧૯૨૦ ની શાલમાં નામદાર આગાખાને એમ હુકમ કર્યો કે, ખોજા લોકોએ સાદીગમીની ક્રિયા સુની મુલ્લાં આગળ ન કરાવવી; પણ શીયા પાસેથી શીયા રીતિ પ્રમાણે કરાવવી. આ હુકમને શેઠીઆ સામા થયા. આમાંથી ખોજાનો અસલ મત સુની કે શીયા? એવો સવાલ નિકળ્યો. એનો કજીઓ હાઈકોર્ટમાં ચડયો. સંવત ૧૯૨૪ ની શાલમાં તેનો ફેંસલો થયો. તેમાં ખોજાનો અસલ મત શીયા ઠર્યો.

આ ફેંસલો થયા પછી શેઠીઆ અથવા જે સુધારાવાળા કહેવાતા હતા તેની ઘણી સંખ્યા શીયા મતમાં મલી. બાકી સુમારે ૧૦૦ ઘર સુનીમાં રહ્યાં તેઓએ પોતાની જુદી મસજીદ બંધાવી અને અદ્યાપિ તે સુનીજ રહ્યા છે.

આ પછી ઘણાં માણસો શીયા ધર્મની રીતિ શિખવા લાગ્યા. ઈમામોની ગમની મિજલસો વધવા લાગી; પણ એ વાત મોટા ભાગને પસંદ પડી નહિં. તેઓ નાની શંખ્યા સાથે દ્વેશ કરવા લાગ્યા.

મોટી શંખ્યાવાળા એમ સમજતા હતા. અથવા સમજે છે કે, ખોજાઓની પોથીઓમાં જે લખેલ છે એ શીયા ધર્મ. કેટલાક તો એમ સમજે છે કે, અમારો ધર્મ નિરાળો છે અને તેનું નામ સતપંથ છે.

ખોજા લોકોની અસલ ઉત્પતિ સુનીમાંથી થઈ હતી, એમ જે માનવામાં આવ્યું હતું તે ખરૂં ન હતું. તેમજ બાકી ખોજાએ ખોજા ધર્મની નિંદા કરી છે તે પણ ખરી નથી. વળી હિંદુ મુસલમાનનાં મિશ્ર મતનાં જ્ઞાનો એ શીયા મત છે એમ જે માનવામાં આવ્યું છે તે ખરૂં નથી અથવા ખોજાને માટે સતપંથ એ નિરાલોજ પંથ છે એવી કેટલાકની સમજણ છે તે

પણ ખરી નથી; પણ મુંબાઇની હાઇકોર્ટમાં તપાસ ચાલી એ-જાનો અસલ ધર્મ શીયા ઇમામી ઇસમાયલી ઠરેલ છે. એજ સત્ય વાત છે.

ખોજા ધર્મની ઉત્પતિ શી રીતે થઇ છે તે આ વૃત્તાંન્ત વાં-ચવાથી સ્પષ્ટ સમજાશે. તોપણ તેનું તત્વ અહીં બતાવવાની આવશ્યકતા છે.

ખોજા ધર્મ એ પાક ઇસલામી ધર્મ છે. ઇસલામી ધર્મની સુની શીયા એવી બે શાખા થઇ છે શીયામાંથી ઇસ્માયલી શા-ખા જુદી ફૂટી છે અને તેનો વળી એક નિઝારી ફાંટો છે.

ઇસ્લામ ધર્મ સર્વને માન્ય છે. માત્ર આચાર્યોની ગણનાથી શાખા થઇ છે.

ઇસ્માયલી વિદ્વાનોએ કલામે શરીફનાં ગૂઢ મહા વાકયોની ફિ-લસુફીનો વિશેષ પ્રકાશ કર્યો હતો. ફિલસુફી મત વિષે આ વૃ-ત્તાન્તમાં પૂરતી રીતે ખુલાસો કર્યો છે. અહીં માત્ર એટલુંજ કે-વુ બશ થશે કે, ફિલસુફી એટલે તત્વ જ્ઞાન—પોતાના આ-ત્માને ઓળખવો, તેમ થવાથી અલ્લા સાથે ઐક્યતા થાય,

હદીસ.

મિન અરફ નફસહુ ફકત અરફ રબહુ;

ભાવાર્થ—જેણે પોતાને ઓળખ્યો તેણે અલ્લાને ઓળખ્યો.

ઇસ્માયલીઓનો એવો મત હતો કે, શરીયતનાં ફરમાનો વિષે જે મતભેદ થતા હતા તે દૂર કરવા સારૂ તેઓ કલામે શ-રીફનાં મહા વાકયોના પ્રમાણોવડે અસલ મતો સિદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કરતા હતા.

ઇસ્માયલીઓએ ધર્મનું શિક્ષણ આપવા માટે નવ પાયરી

ઓની યોજના કરી હતી અને તેને માટે મિસરમાં મદ્રેસા સ્થાપી હતી.

ઈસ્માયલી આચાર્યોના વિચાર પ્રમાણે આ પ્રયત્નનો ઉદ્દેશ ઐક્યતા માટે હતો; પણ એમ બન્યું નહિં. બીજા ઈસ્લામીઓ તેઓના ઉપર નાખુશ થયા, તેઓ ફિલસુફીના સુક્ષ્મ ભેદ સમજી શકયા નહિં. તેઓને ઇસમાયલી તાલીમ ધર્મ વિરૂદ્ધ જણાઇ અને તેમ માનવાનાં કારણો નિઝારીઓની કારકિર્દિમાં બન્યાં પણ હતાં.

તત્વ જ્ઞાન જે અધિકારી હોય તેનેજ આપવું અને એ જ્ઞાન ગુહ્ય રાખવું એવું જે ધર્મનું ફરમાન છે તે વાસ્તવિક છે. ધર્મ ઉપર જેની દૃઢ શ્રદ્ધા હોય અને જેની બુદ્ધિ સુક્ષ્મ હોય તેને આ જ્ઞાન મોક્ષદાયક થાય; પણ અશ્રદ્ધાવાન અને સ્થુળ બુદ્ધિ આ સુક્ષ્મ માર્ગમાં પ્રવેશ ન થઇ શકવાથી વિપરીત માર્ગ પકડે તેમાં કંઇ આશ્ચર્ય નહિં. એમાં જ્ઞાનમાર્ગનો દોષ ન ગણાય; પણ બુદ્ધિનો દોષ ગણાય. ગમે તેમ હોય તોપણ સામાન્ય રીતે સર્વને જ્ઞાનઉપદેશ કરવાથી લાભ નથી; પણ ધર્મબોધ કરવોજ લાભકારી છે એ વાત અનુભવ સિદ્ધ છે.

સુમારે સાડાસાતસો વર્ષ ઉપર નિઝારી ખલીફાઓએ હિંદમાં ઉપદેશકો મોકલી હિંદુ લોકોને ઇસલામ ધર્મનું શિક્ષણ આપવા પ્રયત્ન કર્યો હતો તે વખત એમની ગાદી અલમુતગઢ ઉપર હતી.

આ ઉપદેશકોએ હિંદુઓને ઉપદેશ કર્યો તેમાં મોટો ભાગ શકિતધર્મવાળાનો હતો, એ ધર્મનું મૂળ બીજ સાંખ્ય મત છે. આ લોકોમાં જ્ઞાન મતનો અતી પ્રસાર થવાથી પાછળ બતાવ્યું છે તેમ તેઓ ઉલટે માર્ગ ચડી ગયા હતા, તેઓને " વામમા-

ર્ગ ” એવું ઉપનામ મળ્યું હતું. (વામ એટલે ઉંધું)

આ લોકોની ઉપદેશ કરવાની રીતિ એવી હતી કે, જેને પોતાના ધર્મમાં લાવવાનો હોય તેનો મત સ્વિકાર કરી પછી યુક્તિથી ઈસલામ ધર્મ તરફ તેમને દોરવા, આવી રીતે તેઓએ ઉપદેશનું કામ કર્યું હતું.

આ પંથીઓ નિઝારપંથી કહેવાયા. નિઝારને તેઓ ઈશ્વરનો અવતાર માનવા લાગ્યા. નિઝારનું નામ અને નિઝાર મત છાનો રાખવામાં આવતો અને હજી પણ છાનો રાખવામાં આવે છે.

નિઝારી મતનાં ઘણા ભજનો છે. તેના વિચારોનો નમુનો બતાવવા સારૂં એક ભજનમાંથી થોડા પાઠ અહીં લખુંછું.

લીલબાઇનું સ્વપ્નું.

સાંભળજોરે મારી બાઈજી બેની, પેલા સ્વપ્નાંનો વિચાર,
એમ સ્વપ્નું લાધું પહેલા પહોરનું. ૧
હરોહર અસ્વારીઓ ઉભો મોરે આંગણે,
તેને પેરણુ લીલડા વેશ. ૨
દશ પછમનો રાજીઓ, મોરે મંદીર આવીયો,
હીરા માણેકે ચોક પુરી, મોતીડે વધાવીઓ. ૩
નકલંકીનો અવતાર જાણી, અલખ ભણી આરાધીઓ,
પાય પદમ હાથ પુસ્તક, મોડ મુગટ શીર બાંધીઓ. ૪
લીલાડે ઘોડેરે મોરો શામ ચડયા,
અલખ પુરૂષ મીરાં ધણી, નુરકળા વરતે ઘણી. ૫
મારે ગુરૂએ મહા ધરમ માંડયો, ત્યાં નાતર્યા વર્ણ અઢાર,
ત્યાં થાપ્યા કળશ ને પાટ,! ત્યાં માઈ' પુરૂષ મળ્યાં સહુ.
અંગ ભેળો કોળી પાવળ ઓચરો તો દશ દોષ નાશી

છોત જાશે ગાઈએ ધર્મ નિઝાર તો આપણી કરમ તણાં
ફળ પાઈજે.

આ ભજનમાં મુખ્ય વિચારો વામમાર્ગનાં છે; પણ તેની સાથે શાહ નિઝારને ઈશ્વરનો અવતાર માનેલો છે. આ ઈસલામ ધર્મમાં વામમાર્ગીઓને અવલ પ્રવેશ કરાવ્યાનું દર્શન છે. આવા વિચારોમાં લાખો માણસો રહી ગયાં છે અને આવા વિચારો એ " નિઝારી ધર્મ " એવી તેઓની માન્યતા છે.

નિઝારી ભજનો નિઝારપંથી પાસેથી મને મળ્યાં હતાં. તેને મેં પૂછયું કે, નિઝાર તે કોણ? ત્યારે એમ કહ્યું કે, નિઝાર તે ઈશ્વર; પણ શાહ નિઝાર ઈજીપટના ખલીફ હતા, તેની તેને પિછાન નહોતી. આ નિઝારી ધર્મને તેઓ મહાધર્મ કહે છે, જે વિષે ઉપર જણાવેલા ભજનમાં પણ બતાવેલું છે.

નિઝારી ઉપદેશનું આ મુળ બીજ સમજવું. તેઓ અનુકૂળતા પ્રમાણે પોતાનો ઉપદેશ વધારતા ગયા. તેમને બે કામ હતાં. એક હિંદુધર્મના વિચારો અને ક્રિયાઓમાં ઘટાડો કરવો અને ઈસલામ ધર્મના વિચારો અને ક્રિયાઓમાં વધારો કરવો. પેલાં જેમ બોધનું કામ શિરૂ થયું હતું તેવું જો જારી રહેત તો કરોડો હિંદુઓ ઈસલામમાં આવી જાત; પણ શિક્ષણની ગતી સરખી રહી નહિં. તેથી ઘણા પાછળ રહી ગયા અને થોડા આગળ વધ્યા. જે હિંદુ આકૃતિમાં રહો ગયા, તે હવે મુસલમાનીમાં આવે એમ નથી; પણ જે મુસલમાની આકૃતિમાં આવ્યા તે મુસલમાની તરફ વધવા ગતિમાન રહયા. તે ખોજા જ્ઞાતિ છે, તેમાં કાશમીર તરફના ખોજાઓ શુદ્ધ શીયા તનાશરી થઈ ગયા છે, એમ જાણવામાં આવ્યું છે અને આ તરફના પહેલાં કહ્યું છે તેમ મતભેદમાં ભ્રમિત છે.

ખોજા લોકોના ઉપદેશકો અથવા પીરો તેમને ઈસલામને રસ્તે દોરતા હતા. બીજા કોઈ ધર્મમાં લઈ જવા તેમનો વિચાર હતોજ નહિં. તેઓ જ્યારે માર્ગ ચુકતા ત્યારે ઉપદેશ કરી માર્ગ ઉપર લાવતા એ માર્ગ બીજો કોઈજ નહિં; પણ ઈસલામ માર્ગ હતો, તેવા બોધના એક જ્ઞાનના થોડા પાઠ હું અહીં બતાવુંછું.

પાઠ.

ચીલા છોડોના દીનકા, ઘાંચા મત ખાઓ,
સુનો બટાઉ બાવરે, મત ભુલી ન જાઓ.
સાચા દીન રસુલકા, સો તમે સહી કરી જાણો,
જો કોઈ આવે દીનમેં, ઉનકુ દીનમેં આણો.

આ ઉપરથી ખુલું જણાય છે કે, હિંદુ લોકોને મહમદી ધર્મ ઉપર લાવવાનો પ્રયત્ન નિઝારી ધર્મગુરૂઓ તરફથી થયો હતો. એ પ્રયત્નની નોંધ આપણને જ્ઞાનો ઉપરથી પણ સારી રીતે મળી શકે છે હમણાં જો કે ધર્મગુરૂઓ તરફથી ઈસલામી ઉપદેશનું કામ ઠંડુ પડી ગયું છે; તોપણ જમાનાએ ઉપદેશનું કામ માથે લીધું છે, તેથી હવે ખોજા લોકો શુદ્ધ ઈસલામમાં ગણાવાને વધારે વખત જોઈશે નહિં.

સંવત ૧૯૩૦ ની શાલમાં આ વૃત્તાંન્ત લખવાનો સંકલ્પ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેવાજ વખતમાં કેટલાંક સાધનો તૈયાર કર્યાં હતાં અને તે પછી હમણાં તેમાં ઘટાડો વધારો કરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે.

ખોજા ઉત્પતિ લખવા સારૂં મારા સાંભળવા પ્રમાણે કેરાની દરગાહવાળા પીર ગુલામઅલીશાહે પ્રયત્ન કર્યો હતો

પણ તેના લેખ પત્ર કોઇ મને હાથ લાગ્યો નહોતો તે પછી વળી ભુજ દરબારના અમીર પીર ઉમેદઅલીએ આ વિષય ઉપર લખાણ કર્યું હતું તેના કાગળો તેમના ભત્રિજા પીર લુતફ અલ્લાએ ઘણી ખુશીથી મને સોંપી દીધા હતા.

આ કર્તવ્ય માટે પ્રારંભમાં ખોજા લોકોનાં સિંધી હરફોનાં પુસ્તકોનું દોહન કર્યું હતું પણ તેમાં મોટો ભાગ બોધ વચનોનો છે. ઇતિહાસીક વાતો થોડી છે. વળી જેમ બીજા લોકોની વંશાવળી રાખનારા ભાટો હોય છે, તેવા ભાટો ખોજા લોકોના નથી, તેથી સીધી હકીકત મળતી નહોતી પણ શોધ ઉપરથી એક પગથીઉં હાથ આવ્યું અને તે ઉપરથી આગળ વધવાને માર્ગ મળ્યો.

આ પગથીઉં સતગુરની રમતનું જ્ઞાન છે, તેમાં એવી કથા છે કે, એ પીર માહારાજા સિદ્ધરાજના વખતમાં અલમુતગઢ માંથી આવ્યો હતો, તેણે પાટણમાં શિવના મંદિરની પ્રતિમાઓનું નૃત્ય કરાવ્યું. અને જ્ઞાન ઉપદેશ કરી શીષ્યો કર્યા હતા. તેમના ચચ અને ચોટ નામના બે બાલકો હતા. ચચને તેની પ્રપંચી કૃતિથી દુર કર્યો હતો, તેણે મેઘવાળોને બોધ્યા હતા.

આ પત્તા ઉપરથી મેઘવાળોનાં પુસ્તકો જોવા માંડ્યાં તેમાંથી નુર સતાગુરની હકીકત વિશેષ જાણવામાં આવી, તેને અલમુતગઢમાંથી હજરતઅલીએ ઉપદેશ અરથે હિંદમાં મોકલ્યો હતો એ હકીકત પણ નીકળી આવી.

હવે સવાલ એ નીકળ્યો કે, હજરતઅલી સાહેબ તો સુમારે તેરશો વર્ષ ઉપર હતા અને આ મહારાજા સિદ્ધરાજના વખતની વાત તેને સુમારે સાડા સાતશો વર્ષ થયાં. એ વખત-

માં હજરતઅલી સાહેબ અલમુતગઢ ઉપર હતા, એ વાત શી રીતે શક્ય ગણી શકાય?

ખોજા લોકોનાં ધર્મ પુસ્તકોમાં ઇશ્વરી અવતાર અલમુતગઢમાં હોવાનું ઘણી જગ્યાએ બતાવ્યું છે. એક ખોજના મુખીને મેં પુછ્યું કે અલમુતગઢ ક્યાં છે? ત્યારે કહ્યું કે, "અલમુત" એ બેહેસ્તનું નામ છે અને તે હજરતઅલીનું ધામ છે, તે આ લોકમાં નથી; પરલોકમાં છે.

"રોઝતલ સફા" નામની તવારીખ ઉપરથી અલમુતગઢના હાકેમોના ઇતિહાસ મેળવ્યા તે ઉપરથી એમ જાણવામાં આવ્યું કે, મહારાજા સિદ્ધરાજના વખતમાં હજરતઅલીએ નુરસતાગરને ઉપદેશ અર્થે હિંદમાં મોકલ્યા હતા. તે અલીબિન અબુતાલેબ નહિં; પણ અલીહસન ઝિકરતલસલામ જે તે વખત અલમુતગઢના હાકેમ હતા તે હતા.

આ ખુલાસો થયા પછી ફારશી અને અંગ્રેજી ઇતિહાસો, હિંદુશાસ્ત્રો, માર્ગી માતાપંથી ભજનો, ખોજાનાં જ્ઞાનો, અને દંત કથાઓ ઉપરથી અનુકુળ હકિકતનું તારણ કરી આ વૃત્તાંતની સાંકળ ગુથી. આ વૃત્તાંતના નીચે પ્રમાણે ચાર ભાગ કરયા છેઃ—

૧ મુળ વતન, જાતિ અને ધર્મ.

૨ જે ધર્મ ઉપર લાવવાના હતા તે ધર્મ અને આચાર્યો.

૩ ઉપદેશકો અને તેમની કૃતિ.

૪ પાછલું સ્મરણ, વર્તમાન દર્શન અને સુચના.

આ વૃત્તાંતની રચનામાં જે પુસ્તકોના આધાર લેવામાં આવ્યા છે તેના બનાવનારાઓના ઉપકાર માનુંછું. તથા તે પુસ્તકો મેળવી આપનારા અને આ કામમાં સલાહ અને મદદ

આપનારા સદગ્રહસ્થોનો પણ ઉપકાર માનું છું.

મારા પરિશ્રમનું પરિણામ હું મારા જ્ઞાતિબંધુઓની હજુર-માં રજુ કરૂં છું. તેમના અંતઃકરણમાં પોતાના ખરા ધર્મનો પ્રકાશ થાય અને મતભેદ છોડી ઐક્યતાવડે ખરે પંથે પડે તો આ મારો પ્રયત્ન સફળ થયો એમ હું માનીશ.

ગ્રંથકર્તા.

ખોજા વૃતાંત.

અનુક્રમણિકા.

મૂળ વતન જાતિ અને ધર્મ.

મૂળ વતન પંજાબ અને કાશમીર, જાતિ શિખ અને લોહાણા.

ભાગ ૨ ના.

જે ધર્મમાં લાવવાના હતા તે ધર્મ અને ધર્માચાર્યો [શિખ અને માતાપંથી લોકોને ઇસલામી ઇમામી ઇસમાયલીની નિઝારી શાખાના મતમાં લાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હતો તે નિઝારી શાખા અને તેના આચાર્યોની ઉત્પતિ.]

મહુમદી ધર્મ.

સીયા ઇમામી શાખા.

શીયા ઇમામી ઇસમાયલી શાખા, મિસરની ગાદી.

ઇસમાયલી શાખામાંથી નિઝારી શાખાનો જન્મ.

નિઝારી શાખા અલમુતગઢ ઉપર ગાદી.

ભાગ ૩ નો.

ઉપદેશકો અને તેમની કૃતિ.

(શિખ અને માતાપંથી લોકોને ઇમામી ઇસમાયલી નિઝારી મત ઉપર લાવવા કેવી યુક્તિ અને યોજનાઓ ઉપદેશકોએ કરી હતી તેનું બયાન અને ઉપદેશકોનાં ચરિત્રો.)

ભાગ ૪ થો.

પાછલો સારાંશ, વર્તમાન દર્શન અને સુચના,

realpatidar.com

રામદે પીર.

આ પીરના જુદા શિષ્યો છે; પણ તેનો મત પહેલાં કહેલા મતનો વારસો છે. રામદે પીર તુંવર જાતનો રજપુત હતો એની માનું નામ " મેણુલી " અને બાપનું નામ " અજમલ " હતું એની સમાધ પોકર્ણના કોરંભડા ગામમાં છે (થળમાં) એની યાત્રા ભાદરવા સુદ ૧૧ ની ભરાય છે તેમાં તેના શિષ્યોનો જમાવ થાય છે. એના શિષ્યો રજપુત, લોહાણા, ઓસવાળ અને મારવાડા મેઘવાળ વિગેરે છે. તેઓ એને ઇશ્વરનો અવતાર ગણે છે એ પીરનો વંશ નથી; પણ એના ભાઇ વીરમદેનો વંશ છે તે રામદે પોત્રા કહેવાય છે. તેઓ કચ્છનાં "ફ્રરાદી" અને " ખાનાએ " નામનાં ગામડાંમાં છે તથા પછમ અને થળમાં પણ છે, તેમને રામદેપીરના શિષ્યો કાંઇ દાન આપે છે. આ લોકો પણ હજરતઅલીને ઇશ્વરનો અવતાર ગણે છે. તેમના દશ અવતારના ભજનમાં તે પ્રમાણે લખ્યું છે તે ભજન અહીં લખવા દુરસ્ત ધારૂંછું.

પ્રથમ તે સુન, સુન તે નસુન, પહેલા નરારંભ, નરારંભ તે આદ, આદ તે અનાદ, અનાદ તે અહંકાર, અહંકાર તે સેન, સેન તે ફેન, ફેન તે ફરીઅપ, ફરીઅપ તે કંદ્રપ, કંદ્રપ જગમાં જળ ઉપાયા, જળમાં કમળ, કમળમાં બ્રહ્મા, બ્રહ્મારો અતીતસેન, અતીતસેનરો મચ્છાવતાર, મચ્છરો માન, માનરો જરમાન, જરમાનરો પુરૂવરખ, પુરૂવરખરો કોરભ અવતાર, કોરભરો એલ, એલરો ડેલ, ડેલરો વારાહ, વારાહરો દાતમ, દાતમરો ગોતમ, ગોતમરો હરીકસ, હરીકસરો નારસંઘ, નારસંઘરો એખંગ એખંગરો બેખંગ, બેખંગરો સસભ્રખ, સસભ્રખરો કંસવર-

ધન. કંસવરધનરો વામન, વામનરો માનધાતા, માનધાતારો કરીઅપ, કરીઅપરો છંભાછપ. છંભાછપરો પ્રભાત, પ્રભાતરો ત્રશીંધ, ત્રશીંધરો હરચંદ, હરચંદરો રોહીદાસ, રોહીદાસરો જમદગધ, જમદગધરો ફરસરામ, ફરસરામરો શ્રીધર, શ્રીધરરો ભંગડ, ભંગડરો ભાગીરથ. ભાગીરથરો દુદેવ, દુદેવરો અજેપાળ, અજેપાળરો રૂઘ, રૂઘરો દશરથ, દશરથરો રામાવતાર, રામરો લવ, લવરો પરીખત, પરીખતરો ઇઆસેન, ઇઆસેનરો બીઆસેન, બીઆસેનરો વાસદેવ, વાસદેવરો કાનદેવ, કાનદેવરો પ્રભુપત, પ્રભુપતરો અનરદ, અનરદરો વનરદ, વનરદરો વછરાજા, વછરાજારો બુધાવતાર, બુધરો નૂરસતાગર, નૂરરો અમીવિખ, અમીવિખરો આલીશેર (હજરતઅલી) આલીસેરરો આદમ, આદમ આવશે, મોરો નામ ધરાવસે.

પીર શમસ.

તુરસતાગરના બે ચેલા હતા, એક ચચ અને બીજો ચોટ ચચ મેઘવાળોના ગુરૂ થયો અને ચોટ તે પીરનો વારસ ઠરયો. ચોટ વિષે કાંઈ વધારે બિના જણાયલી નથી. પીરશમસ ચોટનો વંશજ અથવા પંથી હોવો જોઇએ કેમકે તે પીરશમસને " શામસચોટ " એમ ચોટનું વિસેષણ લગાડી બોલવામાં આવે છે. પીરની ટોપમાં તૂરસતાગર પછી ઇમામદીનનું નામ આવે છે તેને " ઈંદ્રઇમામ કવરાજી " પણ કહે છે તે કદાચ ચોટનું નામ હોય.

શમસ વિષે " ચંદ્રભાણ " નામનાં જ્ઞાનમાં લખ્યું છે કે, તેણે શિષ્યો પાસેથી માણસનુ માંસ માગ્યું હતું અને તેને

હતો. અઢાર તેના દીકરા હતા અને એક દીકરી હતી તેની ટીપ નીચે પ્રમાણે મળી છે.

રહેમતુલાશાહ (૧) આદમશાહ (૨) લાલશાહ (૩) જાફરશા-(૪) ઓલીયાશાહ (૫) કરીરદીન [૬] નુરશાહ [૭] સલામદીન [૮] ઈમામદીન [૯] ફરમાનદીન [૧૦] અસાઈદ [૧૧] અલીશેર [૧૨] નુરમહમદ [૧૩] તૈયબગાઝી [૧૪] કબીરશાહ [૧૫] દર્વેશઅલી [૧૬] અબદુલઅલી [૧૭] આલમશાહ [૧૮] અને બાઈ બુબડી [૧૯]

પીર કબીરદીને પોતાની આખરીના સમયમાં તાજદીનને કારભારી ઠરાવ્યો અને રહેમતુલા શાહને પીર--મુખી નીમ્યો;

પીર ઇમામુદીન.

પીર કબીરદીનના અંતકાળ વખત પીર ઈમામુદીન હાજર ન હતા; પણ જ્યારે ઝનાજો તૈયાર કરયો ત્યારે આવી પહોંચ્યા. ઈમામુદીને ઝનાજો અટકાવ્યો અને પોતાના વારસાનો હિસ્સો માગ્યો. લોકોએ તેની હાંસી કરી; પણ તેણે તો પોતાની વિનતી જારી રાખી. અંતે ઝનાજામાંથી હાથ નીકળ્યો અને પીર ઈમામુદીનને સાકર અને તસબી મળી.

પીર કબીરદીનનું ચાળીસું કરી પીર ઈમામુદીન સિંધના જુણુ ગામમાં ગયા, ખાનાંમાં મુકામ કર્યો એ ગામના ખોજાઓએ તેની કંઈ પરોણાગત ન કરી. પીરે ત્રણ લાંઘા કરયા. અંતે ખોજાની જમાયતે તેને માર મારી ખાનાંમાંથી કહાડી મુકયો ત્યાં એક મેમજી નામનો ખોજો રહેતો હતો તેને દયા આવી તે તેને પોતાને ઘેર તેડી ગયો અને લાંઘો છોડાવ્યો. ખોજાઓથી નાખુશ થઈ તે કેક ભણી ગયા. ત્યાં બાવા ગુલમહ-

મદની મારફત આગા ઇસલામશાહની મુલાકાત કીધી. આ હકીકત " ઝનાજા " નામના જ્ઞાનમાં છે.

" ઝનાજા " નું જ્ઞાન પીર ઇમામદીનનું જોડેલ છે તેમાં તેણે કહ્યું છે કે, આગા ઇસલામશાહે તેને બેહેસ્ત જોવાની પાસ આપી હતી અને " હૈદરબેગ " નામનો ભોમીયો સાથે આપ્યો હતો જેને ચંદ્રવીર પણ કહે છે. બેહેસ્તમાં તેની પ્રહ્‌લાદ, હરીશ્ચંદ્ર, યુધિષ્ટર, સદરદીન અને કબીરદીન જોડે મુલાકાત થઇ હતી. એ પીર બેહેસ્તમાંથી એક ઇંટ લઇ આવ્યા તે એના રોઝામાં જડેલી છે એમ કહેવાય છે.

પીર ઇમામદીન ઇરાનથી પાછા ફરયા ત્યારે તેને પીર તાજદીને શિષ્યોની કૃતઘ્નતાને લીધે આપઘાત કર્યો હતો એવી ખબર મળી તેથી તેની ખોજા મુરીદો વિષેની ઉમેદ તદન તુટી ગઇ. તે નિરાશ થઇ ગુજરાત તરફ ગયો અને ત્યાં તેણે પોતાના નવા પંથની સ્થાપના કરી.

1508 seems to be wrong, as it is before his birth. It should be 1528 - 1938-01-04 -History of Gujarat - Relevant Pages Only -Clean [325] - Page 135

સંવત ૧૫૦૮ ના ભાદરવા સુદ ૧૧ ને રોજે પીર ઇમામદીન ગુજરાતના " આટુણા " નામના ગામમાં આવ્યા. એક મસજીદમાં ઉતારો કર્યો. જે મુસલમાનો ત્યાં નીમાજ પડવા આવતા તેમણે એ પીરને કહ્યું ' તમે મુસલમાન છતાં નિમાજ કેમ નથી પડતા " પીરે કહ્યું " મારી વતી મસજીદનો મિનારો નિમાજ પડશે " એમ કહી તેણે નુરસતાગરની પ્રાર્થના કરી એટલે મિનારો સેજદા માટે નમ્યો તે જોઇ લોકો નાઠા.

આ વાતની ખબર અમદાવાદના બાદશાહ મહમદ બેગડાને પડી. તેણે પીરને પોતાની હજુર બોલાવ્યો અને મિજબાની કીધી. રકેબીમાં બિલાડીની તરકારી હતી પીરે રકેબીને લાકડી ઠોકી કહ્યું, " ઉઠ રંડી ઘ્યાં તેરા કયા કામ હયે " બિલાડી સ-

જીવન થઈ રકેબીમાંથી કુદકો મારી નીકળી. બાદશાહ અને પાસેના આ જોઈ દીંગ થઈ ગયા. બાદશાહે તેને ઇનામ આપવા માંડયું; પણ પીરે એક વ્હેલ શિવાય બીજું કંઈ લીધું નહિં.

આ પછી પીર ઇમામદીન "ગુરમત" નામના ગામડામાં આવ્યા. રસ્તામાં નાંઈઆ કોલી જે લુટારાનો સરદાર હતો તે મળ્યો તેણે વેહેલને પકડી. પીરે કહ્યું કે, તારા અપકૃત્યની કમાઈ તારા કુટુંબ સાથે તું ખાય છે; પણ તેના પાપમાં ભાગ લેવા તારૂં કુટંબ કબુલ કરે છે કે નહિં? તે તારે તેઓને પુછવું જોઈએ. નાંઈઆએ તેમ કીધું. એની સ્ત્રી કેશર, દીકરી ધોરજ, બાપ પસુર પગી અને બહેન ગધુર એ બધાંઓએ પાપમાં ભાગ લેવા ના પાડી તેથી નાંઈઆ કોળીને જ્ઞાન આવ્યું, વાટપાડુનો ધંધો તે દહાડેથી તેણે છોડયો. પીર ઇમામદીનનો શિષ્ય થયો. હૈદરબેગે તેને કાંકણ બાંધ્યાં. ત્યાંથી પીર લાથારે ગામમાં આવ્યા. ત્યાં પાંચ મણ જનોઈ અને સવા મણ કુંડળ ઉતરયાં, મતલબ ત્યાં ઘણા શિષ્યો થયા.

સંવત ૧૫૧૦ ના કારતક વદી ૧ ને રોજે પીર ઇમામદીન પાછા નાંઈઆને મળ્યા. નાંઈઆએ બહુ સેવા કરી તેથી પીરે તેને પીરતણ આપી અને કાનંથ ગામ જવાને હુકમ કર્યો.

Marriage of Imamshah - Date is wrong

સંવત ૧૫૧૨ ની સાલમાં પીર ઇમામદીન આલમશાહના ખાનદાન મહમદ ભુખરીની બેટી બતીજા વેરે પરણ્યા. સવત ૧૫૨૪ માં પીરાણાની દરગાહનો પાયો નાંખ્યો અને તે અરસામાં પીર આલમશાહનો જન્મ થયો તે શિવાય બાકરશાહ, બાલાશાહ, અને મહમદશાહ તેમનાં ફરજંદો થયાં. આ છેલ્લો શાહજાદો મહમદશાહ વધારે પાણીવાળો હતો તેનાં

Foundation of Pirana - Date is wrong

મહુમદ બેગડાની દીકરી વેરે લગ્ન થયાં હતાં.

અમદાવાદના કવિશ્વર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈએ ઈ૦ સન ૧૮૭૧ ના ડીસેંબરના બુદ્ધિપ્રકાશમાં પીરાણાની કથા લખી છે તે જાણવા જોગ જાણી આમાં ઉતારૂં છું.

Buddhi Prakash

"પીરાણાની જગ્યા અમદાવાદથી ગાઉ પાંચ દક્ષિણમાં મોંજે જરમથા પાસે છે તે ગામમાં ૭—૮ રોઝા છે તેમાં કબરો છે. જગ્યા મોટી જોવા લાયક છે. કેટલાએક સાહેબ લોકોએ તેની છબી પાડી લીધી છે. પીરાણાનો પંથ કહેવાય છે. તેની હકીકત જાણવા લાયક છે એવું જાણીને પ્રસિદ્ધ કરી છે તેમાં મુખ્ય રોઝો ઈમામશાહનો છે તેના માલેક તેના મુઝાવર કાકા નથુ સામજી હાલ છે તે જાતે લેઉવા કણબી છે તેની ઉમ્મર બેતાળીશ વર્ષની છે તેની ગાદીએ જે બેસે અથવા સંસાર તજીને તેમના ધર્મના સાધુ જે થાય તે કાકા કહેવાય છે. પીરાણાની જગ્યામાં તેમના નોકર ચાકર તથા કાકા મળીને પચાસ માણસો રહે છે તે રોઝાને લગતી વસ્તી પંચોતેર ઘરની છે. વર્ષ દહાડે સેવક લોકો તરફથી પેદાયશ આશરે દશ હજાર રૂપીયાની છે. ત્યાં રાંધેલું તથા કાચા અનાજનું સદાવ્રત હિંદુ અને મુસલમાન ભીખારીને અપાય છે."

"તે ધર્મ ચલાવનાર ઈમામશાહની હકીકત"

Date is wrong

"વિક્રમ સંવત ૧૫૦૫ ની સાલમાં ઈરાનથી ઈમામશાહ નામે સૈયદ ગુજરાતમાં આવ્યા. તેણે જરમથા ગામની ભાગોળે ટેકરા ઉપર મુકામ કર્યો. એવામાં બે ત્રણ વર્ષમાં વરસાદ વરસેલો નહીં તેથી ગામના પાટીદારોએ ઈમામશાહને મહા પુરૂશ જાણી તેની પાશે જઈ વિનંતી કરી ને વરસાદ માગ્યો ત્યારે ઈમામશાહે કહ્યું કે, "અબી વરસાદ આયગા" પછી તરત વર-

સાદ થયો તેથી પાટીદારોએ તેમને ગુરૂ કરયા."

"પછી ઈમામશાહે પાટીદારોને કહ્યું કે, ગામથી દુર મારે વાસ્તે એક જગ્યા બંધાવી આપો ને આ ગામથી પશ્ચિમ દિશાએ હું તીર ફેંકું તે જયાં જઇ પડે તે ઠેકાણે બંધાવી આપો. પછી તે ઠેકાણે ઝુંપડી બંધાવી આપી. એવામાં અમદાવાદના બાદશાહે શિકાર કરવા વાસ્તે (મહમદ બેગડો હશે) ત્યાં આવીને મુકામ કરયો. તેણે ઈમામશાહની પરીક્ષા લેવા સારૂં દુધમાં ઝેર નાખીને પાયું; તોપણ ઈમામશાહને કંઇ પણ ઈજા થઇ નહિં. વળી બાદશાહે બિલાડીનું માંસ રંધાવીને તેની આગળ મુકયું ત્યારે ઈમામશાહે કહ્યું કે, "આઓ બચ્ચા કાયકોં મરી પડી હચે" તેથી બિલાડી જીવતી થઇને તેમની પાસે ગઇ. વળી બાદશાહે માંસની રકાબી મોકલીને કહ્યું કે, આમાં ગુલાબનાં ફુલ તમારે વાસ્તે મોકલ્યાં છે. એમ કહીને મેજ ઉપર રકાબી મુકી. પછી ઈમામશાહે રૂમાલ ઉઘાડયો એટલે તેમાં ખરેખરાં ફુલ થઇ ગયાં ને સૌને વહેંચી દીધાં."

"પછી બાદશાહ ઈમામશાહને પોતાના દરબારમાં અમદાવાદ લઇ ગયા તે કેટલાએક દહાડા અમદાવાદમાં ને કેટલાક દહાડા પોતાની જગ્યામાં આવીને રેહેતા હતા, તે બાદશાહને એક દીકરી હતી તે ઇમામશાહ ઉપર મોહીત થઇ તેથી બાદશાહે તેમની સાથે પરણાવી"

" તેનો મહેલ તો અમદાવાદમાં હતો. તે બાઇને પેટે ચાર દીકરા થયા તેઓના વંશના સૈયદો પીરાણાની વસ્તીમાં રહે છે. તે વંશમાં હાલ આશરે ૧૩૦ પુરૂષો છે. તેઓનું ગુજરાન હાલ પીરાણાની પેદાયશમાંથી ચાલે છે તેઓમાંનો કોઇ પીરાણાની ગાદી ઉપર ગણાતો નથી; પણ તેઓને ગોરના જેટલું

માન પીરાણાના ધર્મના લોકો આપેછે."

"જ્યારે ઇમામશાહ ઘરડા થયા ત્યારે તેમણે પોતાની કબર ને વાસ્તે પીરાણામાં રોઝો બંધાવવા માંડયો. તે ઉપર આશરે દોઢ લાખ રૂપીઆ ખરચ્યા તે રોઝાથી દક્ષીણ તરફ ચાળીસ કદમ છેટે "નગીના ગોમટી" નામે પોતાની બેઠક છે ત્યાં ગાદી ઉપર બેશીને રોજ સાંજે ગાદી નીચેથી નાણું કહાડી કહાડીને મજુરોને મુલ ચુકવી આપતા હતા તેથી મજુર કોળીએ જાણ્યું કે, આ ગાદી હેઠે ખજાનો છે તેથી તેમણે રાત્રીએ આવીને તે ઠેકાણે ચોરી કરવા સારૂં ખોદ્યું; પણ કંઇ મળ્યું નહિં; બીજે દહાડે સાંજે મજુરી ચુકવી આપતાં ઇમામશાહે કોળીને કહ્યું કે, તમે રાતે જે આ ગાદી હેઠે ખોદવાની મજુરી કરી તેના પણ આ પૈસા લ્યો. એમ કહીને પૈસા આપ્યા."

'જ્યારે રોઝો તૈયાર થયો ત્યારે તેમની સેવામાં મુખ્ય સેવકો પાંચ હતા તેમનાં નામ હાજરબેગ મુસલમાન, ભાભારામ ગાડીવાન કણબી લઉવા, નાંઇઆ કાકા કોળી, શાણા કાકા લઉવા કણબી અને ચીચીબાઇ ભાભારામની બહેન તે પાંચ જણાંએ કહ્યું કે, આપ હવે સ્વર્ગમાં જવાની તૈયારીમાં છો અને આપની સેવા આજ સુધી કરી તેના બદલામાં શું ફરમાવો છો."

"ઇમામશાહે હાજર બેગને કહ્યું કે, જ્યારે મારો દેહ પડશે ત્યારે તારો દેહ પણ પડશે ને તારી લાશને મારા રોઝાથી વીશ કદમ દુર દફનાવવામાં આવશે અને ઉનાળામાં ગમે તેવો તડકો પડે તો પણ તારી કબર અગાશીએ છતાં તેને તાપ લાગશે નહિં. તે થંડો રહેશે અને મારા સેવકો તારી કબરને ફુલ ચડાવ્યા પછી મારી કબરને ચડાવશે; તેમ આજ થાય છે."

" ભાભારામને કહ્યું કે, ચરોતરમાં પેટલાદ પ્રગણામાં દેવા ગામ છે ત્યાં જઈને તમે મુકામ કરો અને ચીચીબાઈને કહ્યું કે, તમે પણ દેવા ગામથી એક ગાઉ ઉપર ગામ વસાવીને રહો. તમારી બન્નેની માનતા મારા જેવીજ ત્યાં ચાલશે. પછી તેઓ ત્યાં ગયાં ચીચીબાઈએ ગામ વસાવ્યું તેનું નામ ચીચીબાઈની શેણ કહેવાય છે. તે બન્ને ગામોમાં તેઓના રોઝા છે. ત્યાં સદાવૃત અપાય છે અને ત્યાંની પેદાયશના અને જગ્યા-ના માલેક તેમના વંશના છે તેઓ "કાકા" ઉપનામથી કહે-વાય છે."

"નાંઈઆ કાકાને ઈમામશાહે કહ્યું કે, તમે રેવાકાંઠે કાનમ પ્રગણામાં કુકશ ગામ છે ત્યાં જઈને રહો. ત્યાં તમારી માનતા ચાલશે, શાણાકાકાને પીરાણાની ગાદી ઉપર રેહેવાનું કહ્યું તેથી તેઓ ત્યાંજ રહ્યા. ગાદી ઉપર બેસે તે સંસારનો ત્યાગ કરેછે ભગવાં લુગડાં પહેરે છે અને દાઢી રાખે છે, માથે ધોળી પાઘડી બાંધે છે. અંગરખું ધોળું, પહેરવાનું ધોતીયું તથા ચાદર ભગ-વી કરેછે, કાછડી વાળેછે."

"જ્યારે તે દેહ મુકે ત્યારે તેમના હજુરના ત્યાગી સેવકો-માંથી તેની ન્યાતનો જે હુશિયાર જણાય તેને સર્વ સેવકો મ-ળીને ગાદીએ બેસાડે છે અને તે કાકો કહેવાય છે. કાકાઓની એકવીશમી પેઢી હાલ છે. પેઢી એટલે શીષ્ય પરંપરા ગાદી-ના વારસ."

"ઈમામશાહે દેહ મુકયો ત્યારે તેની કબર તે રોઝામાં કરી. રોજા મહીના પછી ૬ ઠી તારીખે તેમના ઓરસનો દહાડો આવે છે. તે દહાડે હિંદુ તથા મુસલમાનોનો મેળો ભરાય છે. તે શીવાય બાર મહિનાની બાર બીજો, ગોકુળઆઠમ, ઘણ

આઠમ તથા ભાદરવા સુદ ૧૧ ને દહાડે પણ ત્યાં મેળો ભરાય છે ત્યાં જીવહિંસા થતી નથી."

"તેમના સેવકો મુખ્ય લઉવા તથા કડવા કણબીઓ છે કાછીઆ, સોની, બ્રાહ્મણ અને વાણીઆ પણ છે. કોઇ મુસલમાન પીરાણાનો સેવક નથી, મુમના મુસલમાન છે. તેઓ પીરાણાનો બીજો રોજો નુરશાહનો છે તેને માને છે. તેમની ગાદીએ મુમનાની ન્યાતનો કાકોછે, તે મુમના, હિંદુઓમાંથી વટલીને થએલા કહેવાય છે. તેઓ મુસલમાનો સાથે ખાવા પીવાનો વ્યવહાર રાખે છે, લગ્ન ક્રિયા પણ મુસલમાનની પેઠેજ કરે છે."

"ત્રીજી સુરાભાઇની જગ્યા છે તે રોઝો નથી તેમાં ગાદી છે તેને રબારી લોકો માને છે. ચોથો બાલા મહમદશાહનો રોઝો છે તેને શેખ મુસલમાન જાતના લોકો માને છે. એ ત્રીજી જગ્યાના માલેક બાજીભાઇ સુરજીભાઇ છે, તે જાતે શેખ કહેવાય છે ને તે ઘરબારી છે, શેખ જાતિ હિંદુ મુસલમાનથી જુદી છે. ચોથી જગ્યાના માલેક પણ બીજા શેખ છે. એ ચારે ગાદીવાળા કાકા કહેવાય છે."

"પાંચમી જગ્યા બાકરઅલીએ સવત ૧૮૮૮ માં બનાવી છે તે રોઝો છે તેમાં બાકરઅલીની કબર છે તેની વાત એમ છે કે, તેના મુળ પુરૂષ આકલમીયાં દિલ્હીમાં રહેતા હતા તે જાતના સિંધી હતા; પણ સૈયદ બનીને પીરાણાની ઇમામશાહની જગ્યાના ધણીપણાનો પાદશાહનો પરવાનો લઇને "અમે ઇમામશાહની ઓલાદના સૈયદ છીએ" એવું કહીને તે આવ્યા તે સમય કાકા લોકો તથા ઇમામશાહની ઓલાદના ખરા લોકો દેશમાં ફરવા ગએલા તેથી આકલમીયાંએ જગ્યા કબજે કરીને

એક બે વર્ષ વહીવટ કર્યો.

પછી કાકા લોકો અને સૈયદો આવ્યા તેઓએ અમદાવાદના મરેઠા સુબા આગળ ફરિઆદ કરી. તે સુબાએ વાદી પ્રતિવાદીઓને પુને મોકલી દીધા. ત્યાં ખરા સૈયદોએ દિલ્હીથી મેજર મંગાવીને સાબીત કરી આપ્યું કે, આકલમીઆં સિંધીવંશના છે; સૈયદ વંશના નથી. તેથી પુણાની સરકારે આકલમીઆં કનેથી પચીસ હજાર રૂપીઆનો મચરકો લખાવી લીધો અને જગ્યા, કાકાને તથા ખરા સૈયદોને સોંપી.

પછી આકલમીઆંના વંશના અમદાવાદ તથા ખંભાતમાં રહ્યા. આકલમીઆંના ફાજલ, તેના સરીફ, તેના બડામીઆં, તેના પુત્ર બાકરઅલી થયા, તેના દત પુત્ર હુસેનમીઆં હાલ હયાત છે, તેઓને પીરાણામાં જુદી જગ્યા બાંધવાની ઘણી આતુરતા હતી; પણ જગ્યા મળતી નહોતી. એવામાં અમદાવાદનો એક તરગાળો કે જેની ચોથી પેઢીએ હાલ મોતી નાયક છે તે તરગાળે બે ત્રણ વર્ષ સુધી મોજે જરમથામાં ભવાઈ કરીને કોઈ પાસેથી એક પૈશો લીધો નહિં. પછી ત્યાંના પાટીદારોએ કંઈ આપવાનું કહ્યું ત્યારે નાયકે કહ્યું કે, મનતો એક ખેતર પસાયતું આપો તો લેઉં. પછી " કરપટીઉ " નામે ખેતર જેમાં કબરો ઘલાતી હતી તે ખેતર નાયકને આપ્યું તે ખેતર તેની પાસેથી શરીફ મીઆએ રોઝો બંધાવા સારૂ વેચાતું લીધું; પણ પેશ્વા સરકારનો હુકમ એવો હતો કે, તેઓએ ત્યાં જવું નહીં અને ત્યાં જગ્યા બાંધવી નહિ તેથી તેઓ રોઝો બંધાવી શકતા નહોતા. પછી અંગ્રેજ સરકારનો અમલ થયા બાદ સંવત ૧૮૮૮ માં તે ખેતરમાં બાકરઅલીને દફનાવીને તે ઉપર રોઝો બાંધ્યો તેમના પણ કેટલાએક શેવક છે ને પાંચ હુજરે રૂ

પીઆની પેદાયસ છે અને તે શેવકોના પૈશાથીજ તે રોઝો બંધાયો હતો તેણે હવેલીઓ વિગેરે ચણાવીને રૂ. ૮૦૦૦૦નું કરજ કરયું હતું; માટે શેવકોએ તે જગ્યા કબજે કરીને દેવું પતાવ્યું અને હુસેન મીઆંને દરશાલ આશરે રૂપીઆ પાંચસો-ની જીવાઇ બાંધી આપી અને જગ્યા ઉપર એક કણબી કાકો બેસાડયો, એ વાત આજથી આશરે પચીશ વર્ષ ઉપર બની હતી.

પીરાણામાં ઉપર પ્રમાણે પાંચ ગાદીઓ છે અને તેઓના શેવકો જુદા છે. તે નીચે લખેલા નામથી ઓળખાય છે.

૧ ઇમામશાહની ગાદીને માનનારા " ઇમામશાહી ".

૨ સુરાભાઇની ગાદીને માનનારા " પાંચીઆ "

૩ બાલા મહમદશાહની ગાદીને માનનારા " સાતીઆશેખ" કાકાભાઇ કારભારીઓ થઇને માલેક થયા તેમાં પાંચ કારભા-રીઓએ કામ ઉઠાવી લીધું તે " પાંચીઆ " અને આઠે લીધું તે " આઠીઆ " ઇત્યાદિ.

૪ બાકરઅલીની ગાદીને માને છે તેઓ " આઠીઆ " કહેવાય છે.

૫ નુરશાહનો રોઝો છે તેને અમદાવાદના નુરશાઇ મુ-મના માને છે તેનું પીરાણામાં કારખાનું નથી; ફક્ત કાકા શીરા મુરાદ સહકુટંબ પીરાણામાં રહે છે. તે ખેતીનો ધંધો કરે છે અને રોઝામાં દીવાબતી કરે છે. દીવાબતીનું ખર્ચ નુરશાઇ મુમ-ના આપે છે.

૧ ઇમામશાહના શેવકો સુરતમાં તથા સુરત જીલ્લામાં, ખાનદેશમાં, બુરાનપુર વિગેરેમાં, કચ્છમાં, ભાવનગર, વડોદરે. ખંભાત, ચરોતર તથા અમદાવાદમાં છે.

૨ સુરાભાઈની ગાદીના શેવકો પાટણ પ્રગણામાં બાલેસણ ગામમાં રબારી છે અને શીહોરમાં સોની છે. કચ્છ માંડવીમાં સોની તથા કંસારા લોકો છે તથા મુંબાઈમાં પણ સોની છે.

૩ બાલામહમદશાહના શેવકો વસો તથા પેટલાદ, ખંભાત, નડીઆદ અને બોરસદમાં તથા અમદાવાદમાં શેખ લોકો છે.

૪ બાકરઅલીના શેવકો સુરત, વડોદરા, અમદાવાદ મહીકાંઠા અને કાઠીઆવાડમાં કાછીઆ, કણબી, કોળી, સોની તથા સુતાર લોકો છે.

સૌથી વધારે સેવકો ઈમામશાહનાછે. મોટાં મોટાં ગામોમાં તેમના ધર્મની જગ્યાઓ છે. કાકા લોકો ત્યાં ફરવા જઈને ઉતારો કરે છે, દરરોજ તે ગામના શેવકો ભેળા થઈ ઈમામશાહની પ્રાર્થના કરે છે તે જગ્યાનું નામ " ખાનુ " અથવા " પોશાળ " કહેવાય છે. અમદાવાદમાં જમાલપરામાં કાછીઆશેરી આગળ હુળદરીઆની પોળમાં ઈમામશાહનું ખાનું છે અમદાવાદમાં ઈમામશાહના શેવકો બસો આશરે છે.

હી૦ સન ૭૪૦ માં ઈમામશાહનો જન્મ ઈરાનમાં થયો. પછી મક્કે થઈને પ્રથમ કોચરબપાલડીમાં આવ્યા. પછી જરમથે આવ્યા તે હીજરી સન ૮૬૫ રમજાન મહિનાની તારીખ પચીશમીએ પડદે થયા એટલે ગુજરયા " [પેલાં બતાવેલાં વર્ષો અને આ વર્ષોમાં અંતર આવે છે.]

——————

ઈમામશાહનો ચમત્કાર.

ઈમામશાહની હયાતીમાં એક સમય ગુજરાતના હિંદુઓનો શંઘ કાશીએ જવા સારૂ મળીને જરમથે મુકામ કર્યો તેમાંના લોકો ઈમામશાહનાં દર્શન કરવા ગયા, ઈમામશાહે પુછ્યું કે

તમે સૌ ક્યાં જાઓ છો. તેઓએ કહ્યું કે, અમે કાશીની યાત્રાએ જઈએ છીએ. ઈમામશાહે કહ્યું કે, તમારૂં મન સાબીત હશે તો તમને કાશીની યાત્રા અહીંજ થશે. પછી રાત્રિએ સુઈ રહ્યા અને સવારે ઉઠે ત્યાં કાશી દીઠી, ગંગાજીમાં સૌ નાહ્યા. અને દેવદર્શન કર્યાં અને કાશીની હુંડી વટાવીને નાણાં લઈ કાશીના બ્રાહ્મણો જમાડયા. પછી રાત્રિએ સુઈ રહ્યા અને બીજે દહાડે સવારમાં ઉઠયા ત્યારે ફક્ત પીરાણાની જગ્યા દીઠી.

પછી ઈમામશાહને ગુરૂ કર્યા અને રજા માગી ત્યારે ઈમામશાહે બ્રાહ્મણોને કહ્યું કે, તમે આ જનોઈઓ કાઢી નાંખો અને અમારા નામની નવી જનોઈઓ પહેરો. પછી તેમ કર્યું તેથી ત્યાં સવામણ જનોઈઓ ઉતરી હતી.

ઈમામશાહ હક્ક થયા પછી જ્યારે આકલમીઆંએ આવીને જગ્યા દબાવી ત્યારે ઈમામશાહના દીકરાના દીકરા અશરફશાહ દિલ્હી ફરીઆદ કરવા ગયા હતા. એ અશરફશાહનો રોઝો ધોળકામાં લાકડાંકુઈ આગળ છે. પાદશાહે કહ્યું કે, આકલમીઆં કહે છે કે, અમે ઈમામશાહની ઓલાદના છીએ અને તમે પણ એમ કહો છો; માટે તમારી કાંઈ પીરાઈ બતાવો તો અમે માનીએ. વળી કહ્યું કે, લોઢાનો તવો તપાવીએ તે ઉપર રહીને જો નિમાજ પડો તો તમને તે જગ્યાની સનદ આપીએ. એ વાત તેમણે કબુલ કરીને જુમારાતનો ઠરાવ રાખ્યો. પછી પાદશાહ સાથે નિમાજ પડવા ગયા તે જ વખતે પોતે નમ્યા એટલે મસજીદના બે ટોડા નમ્યા અને પોતે ઉભા થયા એટલે ટોડા પણ પાછા ટટાર થયા તે જોઈને પાદશાહ અચરત પામ્યો અને પીરાણાની પીશતાળીશ વીઘા જમીનનો પરવાનો કરી આપ્યો તથા તે જગ્યાની માલેકી લખાવી આપી.

હાલ ઇમામશાહની માનતા ચાલે છે. લોઢાંની બેડી તુટે છે; મતલબ કે કોઇને માથે તહોમત આવ્યું હોય તે ધણી લોઢાના વાળાની બેડીઓ પહેરીને કબર આગળ જાય એટલે તે જો સાચો હોય તો બેડી એકદમ તુટી પડે છે તેથી લોકોને ભરોંસો આવે છે કે, તે માણસ નીરઅપરાધી છે.

ધર્મ વિષે.

કોઇ કાકા ફારસી ભણતા નથી. નિમાજ પડતા નથી; પણ કાકાનાં મુડદાંને ડાટે છે તે ઉપર કબર કરે છે. ઇમામશાહે શિક્ષાપત્રી ગુજરાતી ગદ્યમાં લખી છે. " શિવોહં શિવોહં " એમ ભજન કરે છે, ઘણુંકરીને વેદાંત મતને માને છે. ઇમામશાહને ફક્ત ગુરૂ માને છે, કેટલાક ભોળા શેવકો ઇમામશાહનું ભજન કરે છે, " ઇમામ કેવળાસ " એવો જપ પણ કરે છે, બાર મહિનાની બાર બીજોના અપવાસ સૌ સેવકો કરે છે તથા દર ગુરૂવારે અપવાસ કરે છે, રોજા મહિનામાં રોજા કરે છે, મહોરમમાં કંઇ કરતા નથી; સૈયદો કરે છે.

સેવકો સૌસૌની ન્યાતમાં છે તે ન્યાત બહાર રહયા નથી. મુડદું બાળે છે અને બ્રાહ્મણ પાસે લગ્ન ક્રિયા કરાવે છે. કચ્છના મુમનાઓ મુડદું ઠાઠડીમાં બાંધીને લઇ જઇને દાટે છે. અને બ્રાહ્મણોને બોલાવ્યા વગર લગ્ન ક્રિયા એવી રીતે કરે છે કે, ઇમામશાહની ગાદી આગળ વરકન્યાને લઇ જઇને લગ્ન કબુલ કરાવે છે એટલે બસ. જેમ બીજા હિંદુઓ મુડદાંનાં હાડકાં ગંગાજીએ લઇ જાય છે તેમ પીરાણાના હિંદુ સેવકો કેટલાક મુડદાંનાં હાડકાં લઇ જઇને પીરાણાની જગ્યામાં દાટીને તે ઉપર નાની કબર કરે છે; તે ઉપરથી લોકો વાતો કરેછે કે,

ગુજરાતમાંના પીરાણાના શેવકો મુડદાંની ટચલી આંગળી કાપીને ઘરમાં દાટે છે અને તે ઉપર નાની કબર કરાવે છે અને તે વાત ગુપ્ત રાખે છે; પણ એ વાત આ બીના લખાવનાર ગ્રહસ્થ ના પાડે છે.

પોતપોતાની ન્યાતના ચાલ તથા હિંદુઓના તહેવાર હિંદુ સેવકો કરે છે. ગીતા, સુંદરવિલાસ, અખેગીતા વિગેરે વાંચે છે, સુન્નત કરાવતા નથી, દાઢી રાખતા નથી, ચોટી રાખે છે અને કેટલાએક તો હિંદુના દેવોને માને છે, કોઇની બાઇડી, છોકરાં વૈષ્ણવની કંઠી બાંધે છે. "

પીર ઇમામશાહે પોતાના શિષ્યોને પીર સદરદીન અને કબીરદીનના મત પ્રમાણે બોધ કરેલ છે; પણ તેણે શિષ્યોને સ્વતંત્ર પોતાના કબજામાં રાખવા સારૂ નિકલંકી અવતાર ઉપર પડદો નાંખી દીધો અને ફરી માતાપંથના મતમાં ભેળસેળ કરી નિકલંકી અવતાર આવવાનાં ચિન્હ બતાવ્યાં તેમાં અગત્યની વાત એ હતી કે, જ્યારે નિકલંકી અથવા મેદી હિંદમાં આવશે ત્યારે પીરાણાનો રોઝો સોનાનો થઇ જશે અને નિકલંક જોડે પીર ઇમામદીન તખ્તનશીન થઇ લોકોના ઇનસાફ કરશે.

મોમન ચીંતામણીના પાઠ.

જ્યારે જંબુદીપ નગરીમાં શાહ દેશે પાય.
ત્યારે ગુર ઇમામશાનો રોઝો સોનાનો થાય. ૧
ત્યારે ગુર ઇમામશા, બેસે શાહજીને પાસ.
ત્યારે સાચા મુનીવરની થાશે બક્ષીસ. ૨

પીર ઇમામશાહે પોતાના શીષ્યોને એવી પણ સમજ આપી હતી કે, હાલ હું તમારો ગુરૂછું અને મહમદશાહ ઇશ્વરનો અવતાર છે.

પીર ઈમામશાહના પુત્ર મહમદશાહ જેને નરમહમદશાહ પણ કહે છે (નર એટલે ઈશ્વર) તેણે કહેલી વાણીમાં "સતવેણી" નામનું જ્ઞાન શ્રેષ્ઠ છે. એ જ્ઞાનમાં વૈરાગ્ય અને જ્ઞાન નિરૂપણ કર્યું છે.

પાઠ.

જોઈ વલોવે આપકું, નેહકી રવાઈ ડાલ,
જુદી છાશ દુર કરો, તો મસકા દેખો જાય. ૧

સતવેણીના જ્ઞાનમાં અવતારની કોઈ જગ્યોએ પિછાન આપી નથી, તેમ દશોંદનો પણ બોધ કર્યો નથી; પણ તેથી વિરૂદ્ધ પૈસાના લાલચુને માટે ટીકા કરી છે.

પાઠ.

વલી મુસાયક જે કહલાવે, દોકડે ધમડે પર જીવ લાવે,
સુધા કાફર ઉસ્કું જાણો, સૈતાનરૂપ તમે દેખ પિછાણો. ૧

આ સતવેણી નરમહમદશાહે સિંધના ખોજાઓને ભેટ મોકલી તે તેઓએ આગા ઈસલામશાહના શાહજાદા અબ્દ સલુમને બતાવી. તેમણે નરમહમદશાહને ન્યાત બહાર મુકવાનો તાલીકો મોકલ્યો; પણ ઈમામશાહના જુદા મુરીદ હતા તેથી તેને કંઈ અસર થઈ નહિં.

પીરાણાની દરગાહની વારસદારી કચ્છના માનકુવા ગામના લધા કણબીના હાથમાં છે. એનો વડીલ વાલો વેલાણી શીકરામાં રહેતો હતો તે ત્યાંના ગ્રાશીઆની અડચણને લીધે માનકુવામાં રહ્યો. વાલાનો ગોપાલ, તેનો માવજી, માવજીનો હીરો અને હીરાનો લધો એમ તેની વંશાવળી છે.

પીર ઇમામસાહના કુટુંબીઓ.

પીર ઇમામશાહની વફાત પછી તેની ઘરવાલી બીબીએ જે-તામુબીને મોકલી પીર રહેમતુલાશાહના વંશના સૈયદને ઉંચમાં-થી બોલાવીને પોતાની શાહજાદી વેરે લગ્ન કરી દીધાં તેના દાય જામાં બેતા મુખી સમેત મુરીદોની બસો પાઘડી આપી. એ સૈયદ અમદાવાદની ઇશાન્ય ખુણા તરફ સુમારે વીશ કોશના અંતરમાં કડી ગામ છે ત્યાં રહ્યો. એના વંશના સૈયદો કડીવાળ કહેવાય છે.

પીર રહેમતુલાશાહના વંશજોએ પોતાના મુરીદોના મનનું સુકાન ફેરવી કેક તરફ મરડી દીધું એટલે કેકમાં તેમને ઇશ્વરી અવતાર બતાવ્યો અને મુરીદોની દશોંદની ઉપજની ઝોળી કેક ના આગાખાનને મોકલવાનું જારી કર્યું અને પોતે પેઢી દર પેઢી પીરતનની ગાદી પસંદ કરી.

પીર મુસાક શાહ.

આગાશાહ નિઝાર (બીજા) ના સમયમાં પીર રહેમતુલાશાહ ના વંશમાંથી પીરતનનો ગાદીવાન પીર મુસાકશાહ થયો. "હસન" નામનો એક તેનો નાનોભાઇ હતો તેની મુસાકશાહ સાથે સુલેહ ન રહેવાથી તે આગાખાન પાસે ગયો. મુસાકશાહ દાનના પૈસા ઉચાપત કરે છે એવું આગાખાનને સમજાવ્યું તેથી આગાખા-ને હસનને પીરતનની ગાદી આપી અને મુસાકશાહને ન્યાત બહાર કહાડવા હુકમ મોકલ્યો આ હુકમ આવવાથી મુરીદોમાં તડ પડયાં. કેટલાક લોકોએ એ હુકમ માન્ય કર્યો અને ઘ-ણા સામે થયા. માનનારા હસનપીર સાથે રહ્યા અને ન મા-નનારા મુસાકશાહના સાથી થયા.

ખેંચતા હતા. અગર હિંદુ આકૃતિમાં હતે તો તેમ બની શકતે નહિં.

હિંદુઓની મોટી સંખ્યા અપુર્ણ રહી ગઈ હતી તેથી ઘણા હિંદુઓ પાછા પોતપોતાના પંથોમાંજ રહી ગયા. કેટલાક અધ્ધવચ રહી ગયા. પીર ઈમામદીનના શિષ્યો કણબી લોકો અધુરા રહ્યા. તેઓ ઈમામમેદી આવવાની વાત માને છે, કયામતનો હિસાબ માને છે, તેઓનાં મુડદાં દટાય છે, તેઓ કરબલાની ખાક પાણીમાં પીંગળાવી પીએ છે, લગ્ન વખત દુવા પઢે છે; પણ મુખ્ય વાત જે સુન્નત તે થઈ નહિ, અને જાતિભેદ તોડયો નહિં. હવે તેમ થવાનો સંભવ નથી; પણ પાછા તેઓ હિંદુમાં મળી જાય એવો વધારે સંભવ જણાય છે. સ્વામીનારાયણનો ધર્મ તેઓમાં પેઠો છે. વર્ષો વર્ષ તે વધારો કરે છે.

જે લોકો હિંદુ આકૃતિમાં છતાં ખોજા પંથને માને છે તેને ખોજા લોકો "ગુપ્તિ" કહે છે જેઓ ભણાવેલ પાઠ વિસરી ગયા; પણ ભજનો માત્ર રહી ગયાં. તેને નિઝાર પંથની કંઈ ખબર નથી. ભજનો તેઓ ગાય છે તેમાં નિઝારને ઈશ્વરી અવતાર ગણે છે; પણ નિઝાર વિષે વધારે વાત તેઓ જાણતા નથી. ભજનોમાં અલમુતગઢ અને અલીના અવતારની વાતો છે પણ અલમુતગઢ કયાં છે અને અલી કોણ! એ વાતની તેઓને મુદલ ખબર નથી. એવાં ભજનો ત્રીજા ભાગમાં દાખલ કર્યાં છે તે માતાપંથી હિંદુઓમાંથી જડયાં હતાં.

પીર દાદુ પછી એના વંશજને પીરતન મળી ન હતી; પણ વકાલત મળી હતી. પીર દાદુના વંશજને ખોજા લોકો "બાવા" કહે છે. એ લકબ તેઓના વડીલ હાસમ અથવા હરીચંદને મળ્યો હતો તે કોમનો મુખી હોવો જોઈએ. આગાખાને